

NAMAZ DÖRT KISMA AYRILIR.

1. Farz-ı ayn olan namazlar. Beş vakit namaz ve cuma namazı gibi. Bunların her yükümlü için bizzat yerine getirilmesi gerekir.

2. Farz-ı kifâye olan namaz. Cenâze namazı gibi. Bu, topluluk tarafından yapılması istenilen bir emirdir. Topluluktan bir kısmı bunu yerine getirince, diğerlerinden sorumluluk kalkar. Eğer bunu hiç kimse yerine getirmese hepsi günahkâr olur. Allah yolunda cihad, iyiliği emir kötülüğü yasak etme, müslümanlar arasında bir halife seçme de bu çeşit farzlardandır (Şâfiî, er-Risâle, Kahire 1960, s. 54, 55, 363, 364; Ebû Zehra, Usûlül-Fıkh, Terc. Abdulkadir Şener, Ankara 1986, s. 37-39).

3. Vacib olan namazlar. Vitir namazı, bayram namazları gibi. Sübut yönünden kesin, fakat delâlet bakımından zannî olan delile dayalı emirler vâcib hükmündedir. Bu, Hanefilerin benimsediği bir prensiptir. Diğer mezheplerde farz ile vacib aynı anlamda kullanılır. Onlara göre bir şey farz değilse sünnettir. Vacibin işlenmesine sevap, terkine azap vardır. Ancak vacibi inkâr eden dinden çıkmaz.

4. Nâfile namazlar. Farz ve vacipten fazla olarak kılınan namazlara nâfile denir. Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmak, amacıyla kendiliğinden kılındığı için bunlara "tatavvu"da denir. Sünnetler de nâfile içine girer. Her sünnet nâfiledir, fakat her nâfile sünnet değildir. Peygamberimizin kıldığı nâfile namazlar sünnettir.

Namazların Rekâtları:

Namazların rekatlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Sabah namazının iki rek'at sünneti, iki rek'at da farzı vardır. Öğle namazının dört rek'at ilk sünneti, dört rek'at farzı, iki rek'at da son sünneti vardır. İkinci namazının dört rek'at sünneti, dört rek'at da farz vardır. Akşam namazının üç rek'at farzı, iki rek'at da sünneti vardır.

Yatsı namazının dört rekat ilk sünneti, dört rekat farzı, iki rekat da vaktin sünneti adıyla başka bir sünnet vardır.

Vitir namazı üç rekattır. Bayram namazları ise ikişer rekattan ibarettir. Teravih namazı yirmi rekattır. Diğer nafile namazlar da en az ikişer rekat olur.

Namazın şartları:

Namazın geçerli olması için bazı şartların ve rükünlerin bulunması gereklidir. Şart, sözlükte alâmet demektir. Bir terim olarak şart; varlığı kendisinin varlığına bağlı bulunan, fakat onun gerçek varlığından ve mâhiyetinden ayrı olan şeydir. Rükün ise, sözlükte; en kuvvetli taraf demektir. Bir terim olarak rükün; bir şeyin varlığı kendisine bağlı bulunan ve o şeyin esas unsur ve parçalarını teşkil eden esaslardır. Şer'i hüküm olarak şart ve rükne farz vasfı verilir. Bunların her ikisi de farzdır. Bu yüzden bazı fakihler bu konuya "namazın farzları" başlığını koymuşlardır. Bir de namazın farz olmasının şartları vardır. Bunlar müslüman olmak, bülûğ çağına ulaşmak ve akıllı olmak üzere üç tanedir (Şürûnbülâf, Merakul-Felah, s. 28; eş-Şirazî, el-Muhezzeb, 1, 53; Ibn Kudâme, el-Muğni, I, 396-401; ez-Zühâyî, el-Fıkhul-Islâmî ve Edilletüh, Dimaşk 1405/1985, I, 563 vd)

Namazın farzları on ikidir. Bunlardan altısı daha namaza başlamadan bulunması gereken farzlar olup şunlardır:

1) Hadesten temizlenme 2) Necasetten temizlenme, 3) Avret yerini örtmek, 4) Kibleye yönelmek, 5) Vakit, 6) Niyet. Bunlara, "namazın şartları" denir.

Diğer altısı da namaza başladıktan sonra bulunması gereken farzlar olup şunlardır: 1) İftitah tekbiri, 2) Kıyam, 3) Kıraat, 4) Rükû, 5) Sücûd, 6) Son oturuşta "et-Tehiyâtü"nü okuyacak kadar bir süre oturmak. Bunlara da "namazın rükünleri" denir. Bunlardan başka ta'dîl-i erkân ve namazdan kendi isteği ile çıkmak gibi başka rükünler de vardır. İleride bunları açıklayacağız.

Burada, önce namazın şartları üzerinde duracağız:

1) Hadesten Temizlenme: Abdestsizlik, cünüplük, hayız veya lohusa hallerinde bulunmaya "hades hâli" denir. Abdestsizlik küçük hades, diğerleri büyük hadestir. Küçük veya büyük hadeslerden temizlenmek abdest almak, yıkanmak veya teyemmüm etmekle olur. Allah`ü Teâlâ

şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerle birlikte ellerinizi yıkayın. Başınızın bir bölümünü meshedin. Topuklarla birlikte ayaklarınızı da (yıkayın) Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin " (el-Maide, 5/6).

Hız. Peygamber de şöyle buyurmuştur: Abdest bozan kimse, abdest almadıkça Allah Teâlâ sizden birinizin namazını kabul etmez" (Buhârî, Vüdû ; 2; Müslim, Tahâre, 2; Ahmed b. Hanbel, II, 308). Allah Teâlâ temizlenilmeksizin hiç bir namazı kabul etmez" (Buhârî, Vüdû ; 2; Müslim, Tahâre, 1; Tirmizî, Tahâre, 1; Darimî, Vüdû', 21; Ahmed İbn Hanbel, II, 39).

Farz, vacib, sünnet veya nâfile tam namaz veya tilâvet yahut şükür secdesi gibi eksik namaz için hadesten temizlenmiş olmak şarttır. Abdestsiz kılınacak bir namaz sahih olmaz.

Namaz kılarken herhangi bir sebeple abdest bozulsa, namaz da bozulmuş olur. Hız. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: "Sizden birisi, namazda yellendiği zaman, namazdan ayrılıp abdest alsın ve namazını iade etsin " (Ebû Dâvûd, Tahâre, 81, Salât, 187; Tirmizî, Raciâ, 12).

Hadesten temizlenme, namazın diğer şartları gibi sıhhat şartlarındandır (bk. el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi', I, 114 vd.; İbnül-Hümmam, Fethul-Kadîr, I, 179 vd.).

2) Necasetten Temizlenme: Namazdan önce bedende, elbisede veya namaz kılınacak yerde bulunan pisliği temizlemek gerekir. Bu temizlik namazın geçerli olması için ön şarttır. Elbisede ve namaz kılınan yerde, ayak, el ve dizler ile sağlam görüşe göre alnın konulacağı yerde dört gramdan (1 miskal) fazla insan dışkısı gibi katıyahut avuç içinden daha geniş alana yayılan insan sidiği veya şarap gibi sıvı pisliğin bulunması namazın sıhhatine engel teşkil eder. Eti yenen hayvanların veya atların sidiği ve dışkısı ise bulaştığı bedenin veya elbisenin dörtte bir bölümünden az miktarı namaza engel olmaz, affedilmiş sayılır. Bundan fazlasınıise, temizlemeye güç yetince namazın sıhhatine engel olur.

Allah Teâlâ; "Elbiseni temizle" (el-Müddessir, 74/4) buyurmuştur. İbn Sîrin, bu temizlemenin elbisedeki pisliğin su ile temizlemek olduğunu söylemiştir. Hız. Peygamber Fâtıma binti Ebî Hubeyş (r.anhâ)'nın özür kanının (istihâza) hükmünü sorması üzerine şu cevabı vermiştir: "Bu, kanama yapan bir damardır. Ay başı değildir. Âdet zamanının geldiğinde, namazı bırak. Âdetin kadar bir süre geçtikten sonra kanını yıka, guslet ve namaz kıl" (Buhârî, Vüdû', 63; Hayz, 24; Müslim, Hayz, 62, 63; Ebû Dâvud, Tahâre, 107). Mescidin içinde küçük abdest bozan bedevî

için Resulullah (s.a.s); "Bu bedevinin işediği yere kova ile su dökün " (Buhârî, Vüdû', 58, Edeb, 35, 80; Müslim, Tahâre, 98-100) buyurmuştur. Yukarıdaki ayet elbiseyi temizlemenin, ilk hadis bedeni, ikinci hadis ise namaz kılınacak yeri temizlemenin farz olduğuna delâlet eder.

3) Avret Yerini Örtmek:

Avret sözlükte; eksiklik, kusur, düşmanın sızmasından korkulan zayıf mevzi, örtülmesi gereken yer ve kadın gibi anlamlara gelir. Şer'î bir terim olarak; bakılması haram olup, örtülmesi farı bulunan uzuvlara "avret yeri" denir. Hanefîlere göre, insanların huzurunda avret yerinin örtülmesi icma ile farzdır. Sağlam olan görüşe göre, tenhada örtmek de farzdır. Bir kimse karanlık bir evde bile olsa, temiz elbisesi bulunduğu halde çıplak olarak namaz kılsa, bu namaz sahih olmaz (Ibn Âbidîn, a.g.e., I, 375).

Yıkanma, tabiî ihtiyaç, taharetlenme gibi ihtiyaçlar dışında, تنها bir yerde de bulunulsa, namazda veya namaz dışında avret yerlerinin örtülmesi farzdır. Bunun delili Kitap ve Sünnettir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: Ey Âdemoğulları! Her mescide gelişinizde güzel elbiselerinizi giyerek gelin" (el-A'râf, 7/31). Ibn Abbas (r.a)'a göre; bundan kastedilen namazda giyilen temiz elbiselerdir.

Hz. Peygamber şöyle buyurur:

"Allah Teâlâ bülüğa ermiş kadının namazını başörtüsüz kabul etmez" (Ibn Mâce, Tahâre,132; Tirmizî, Salât, 160; Ahmed b. Hanbel, VI,151, 218, 259). Ey Esmâ! Kadın bülüğ çağına ulaşınca, onun şu ve şu uzuvlarından başkasının görünmesi helâl ve caiz olmaz". Hz. Peygamber bu sözleri söylerken, elleri ile yüzünü işaret etmişti" (Ebû Dâvûd, Libâs, 31).

Erkeklerin avret yeri sayılan uzuvları; göbekleri altından dizleri altına kadar olan kısımdır. Sağlam görüşe göre diz kapağı da uyluktan olup avret yeri sayılır. Delil, Hz. Peygamber'in şu hadisidir: "Erkeğin avret yeri, göbeği ile diz kapağı arasındır", "Göbeğinden aşağısı diz kapaklarını geçinceye kadar olan kısımdır" (Ahmed b. Hanbel, II, 187). Başka bir delil de Darekutnî'den rivayet edilen, Diz kapağı avret yerlerindedir" (Zeylâi, Nasbur-Râye, I, 297) anlamındaki zayıf hadistir.

Hür kadınların yüzleriyle ellerinden başka, sarkan saçları dahil bütün bedenleri avrettir. Yüzleriyle elleri ise ne namazda, ne de bir fitne korkusu bulunmadıkça namaz dışında avret değildir. Ayakları konusunda ise görüş ayrılığı vardır. Daha sağlam görülen görüşe göre, ayakları da avret değildir. Çünkü ayaklarla yolda yürüme zarûreti vardır. Özellikle bunları örtmek yoksullar için güçtür. Başka bir görüşe göre, bir kadının namazı, ayağının dörtte biri nisbetinde açık bulunmasıyla bozulur, diğer bir görüşe göre ise, ayakları namaza göre avret yeri sayılmazsa da namaz dışında avret yeri sayılır. Bu görüş ayrılığından kurtulmak için ayakların örtülmesi daha uygun görülmüştür. Sağlam görüşe göre, hür kadınların kolları ile kulakları ve saliverilmiş saçları da avrettir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Kadınlar, kendiliğinden görünen dışında, ziynetlerini göstermesinler" (en-Nûr, 24/31). Bundan kastedilen ziynetlerin takıldığı yerlerdir. Kadının kendiliğinden görünen yerleri ise elleri ile yüzdür. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kadın avrettir. Dışarı çıktığı zaman şeytan ona gözünü diker" (Tirmizî, Radâ', 18). Diğer yandan Allah elçisi, Esmâ (r.anhâ)'ya bülüğ çağından sonra el ile yüz ve avuçlarına işaret ederek, bu yerlerin dışındaki kısımların örtülmesini bildirmiştir (Ebû Dâvud Libâs, 31). Hz. Âişe'den nakledilen; "Allah Teâlâ bülüğ çağına ulaşan kadının namazını başörtüsüz kabul etmez" (İbn Mâce, Tahâre, 132; Tirmizî, Salât,160) hadisi de, saçları örtünme kapsamına almaktadır.

Müstehcen avret yerleri olan ön ve arka uzuvlar ile hafif avret yeri sayılan, bu iki yer dışındaki uzuvlardan birinin tamamı veya en az dörtte biri açık bulunur ve bu durum kasıtsız olarak iki rükün eda edecek kadar devam ederse namaz bozulur. Çünkü bir şeyin dörtte biri tamamı hükmündedir.

Cildin rengini gösterecek derecede ince olan elbise ile avret yeri örtülmüş sayılmaz. Bu yüzden derinin rengini belli edecek şekilde bulunan, dolayısıyla derinin beyazlığı veya kırmızılığı belli olan elbise ile namaz sahih olmaz. Çünkü bununla örtünme gerçekleşmemektedir. Eğer elbise kalın olmakla birlikte uzvu belli ederse ve hacmi ortaya koyarsa bu, zemmedilmiş olmakla birlikte namaz sahih olur. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir (bk. İbn Âbidîn, a.g.e, I, 375 vd.; Zeylaî, Tebyînül-Hakâik, I, 95 vd.; İbn Kudame, el-Muğnî, I, 599; İbn Rüşd Bidâyetül-Müctehid I,111; Bilmen, B. Islâm İlmihali,109).

4) Kibleye Yönelmek: Namazı kibleye doğru yönelerek kılmak şarttır. Mekke döneminde ve Medine döneminin ilk günlerinde müslümanların kiblesi Kudüsteki Mescid-i Aksa idi. Medine

döneminde inen şu ayet-i kerime ilk kible, Mekke'deki Ka'be-i Muazzama'ya çevrildi: "Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Siz de olduğunuz yerde, yüzünüzü onun tarafına döndürünüz" (el-Bakara" 2/144). Kâbe, Mekke'deki bilinen binadan ibaret değildir. Ancak bu binanın yerini ifade eder. Nitekim bu kutsal yerin göklere kadar üst tarafı ve toprağın derinliklerine kadar alt tarafı kible yönüdür. Bu yüzden Kâbe-i Muazzamanın yanında veya içinde bulunanlar, bunun herhangi bir tarafına yönelerek namazlarını kılabilirler. Cemaatle namazda imamın önüne geçmemek şartıyla, cemaat Kâbe'nin çevresinde halka olur ve hepsi imamla birlikte namaz kılarlar.

Hız. Peygamber (s.a.s)'in Mekke fethedildiği gün, Kâbe'ye bir kere girip içinde namaz kıldığı nakledilir. Abdullah b. Ömer, Bilâl (r.a)'e, Allah elçisinin Kâbe'ye girdiği zaman namaz kılıp kılmadığını sormuş, Bilâl şu cevabı vermiştir: "Evet Kâbe'ye girince sol taraftaki iki direk arasında namaz kıldıktan sonra çıktı ve Kâbe'nin yönüne doğru iki rek'at namaz kıldı" (Buhârî, Salât, 30; Nesâî, Menâsik, 127; Dârimî, Menâsik, 43; Ahmed İbn Hanbel, II, 75, III, 410, VI, 12, 13, 14).

Kâbe-i Muazzamadan uzakta bulunanların tam Kâbe'ye yönelerek namaz kılmaları farz değildir, Kâbe tarafına yönelmeleri farz olup, bu yeterlidir (bk. İbn Âbidîn, a.g.e., I, 397 vd.; el-Meydânî, el-Lübâb, I, 67; eş-Şürübülâlî, a.g.e., s. 34; Zeylâî, Tebyinül-Hakâik, I,100 vd.; İbn Kudâme, el-Muğnî, I, 431 vd.). Hız. Peygamber (s.a.s); "Doğu ile batı orası kiblemdir" (Tirmizî, Salât; 139; Nesâî, Sıyâm, 43; İbn Mâce, İkâme, 56) buyurmuştur. Eğer kiblede Kâbe'nin kendisine isabet ettirmek farz olsaydı, bir mescidde uzun bir safın sadece Kâbe'nin hizasına rastlayan kısımdaki cemaatin namazlarının sahih olması, diğerlerinin ise sahih olmaması gerekirdi.